

Kinderen tot engagement brengen kun je leren, PCM en UDL hoe zijn ze verzoenbaar?

Annemie Desoete

Inleiding

De basisgedachte achter UDL is dat elke leerling uniek is in wat, hoe en waarom hij leert. Daarom kan je best verschillende mogelijkheden voor betrokkenheid en engagement creëren (principe 1), informatie op verschillende manieren aanbieden (principe 2) en verschillende mogelijkheden tot actie en expressie voorzien (principe 3). Met deze drie principes uitgewerkt in negen richtlijnen, helpt UDL leerkrachten om met de diversiteit in de klas en op school om te gaan. Door bij het ontwerpen van je onderwijs al rekening te houden met de UDL-principes en richtlijnen, moet je als leerkracht op het moment zelf of achteraf minder uitzonderingen of aanpassingen maken voor individuele leerlingen (McGuire et al., 2006; Meirsschaut, Monsecour & Wilssens, 2015; Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, 2011). Dat maakt het haalbaarder om tegemoet te komen aan specifieke onderwijsbehoeften. Door barrières in het leerproces weg te werken, kunnen scholen meer optimale leerkansen creëren voor alle leerlingen. Alle kinderen krijgen zo de boodschap 'het is ok zoals ik ben'.

Ook PCM is een model of kader dat ons kan helpen om leerlingen die anders leren te begeleiden (Hantson et al., 2017). In deze bijdrage willen we illustreren hoe PCM kan helpen om kinderen te motiveren en goesting te doen krijgen om te leren (principe 1) en hoe we informatie kunnen aanbieden op verschillende manieren (principe 2) met voor sommige kinderen ook voldoende nadruk op actie en expressie (principe 3).

Om duidelijk te maken wat we bedoelen, vragen we om deze vragenlijst in te vullen. Orden uitspraken voor jezelf (wat zorgt bij jou voor engagement?) en voor het kind waar jij verantwoordelijk voor bent (wat motiveert dit kind?).

	IK	DIT KIND(eren)
Dit vind ik/dit kind van belang	Noteer 1 tot 6 (belangrijkst)	Noteer per kind 1 tot 6 (belangrijkst)
1. Weten wanneer iets klaar moet zijn (tijd)		
2. Het nut/betekenis van iets te kennen		
3. Alleen aan iets kunnen werken		
4. Actie/nieuwe dingen doen/uitdagingen		
5. Plezier / Fun/ toffe dingen		
6. Graag gezien worden door anderen		
Werken doe ik/dit kind liefst	Noteer hieronder 1 tot 4 (liefst)	Noteer hieronder 1 tot 4 (liefst)
7. Alleen		
8. Samen met één iemand anders		
9. In groep		
10. Als quiz/competitie (groep tegen groep)		
Sterke kanten zijn	Noteer hieronder 1 tot 6 (sterkst)	Noteer hieronder 1 tot 6 (sterkst)
11. Zorg dragen/ luisteren naar anderen		
12. Logisch nadenken		
13. Een mening hebben		
14. Zorgen voor sfeer, relativeren, doen lachen		
15. Verbeelding, creatief, rustig		

16. Dingen doen, actief zijn, charme		
Valkuilen/werkpunten zijn	Hieronder 1 tot 6 (grootste werkpunt)	Hieronder 1 tot 6 (grootste werkpunt)
17. Zich niet 'over aanpassen aan anderen'		
18. Regels volgen		
19. Niet te star bij de eigen mening blijven		
20. Niet overcontroleren en kritiek geven		
21. Taken afwerken		
22. Niet teveel klagen		
	Vul in	Vul in
Noteer iets dat belangrijk is voor jou/dit kind		
Noteer hoe je jou/dit kind motiveert		
Noteer iets dat jij/dit kind lastig vindt		

Je zult merken dat wat jij belangrijk vindt, misschien niet helemaal gelijk is aan wat een kind waar je aan dacht bij het invullen van dit schema energie verschaft.

Hoe we informatie aanbieden (principe 2) is voor heel wat kinderen uiterst belangrijk. Voor sommigen is 'planning en tijd' (vraag 1) zo evident dat ze niet kunnen snappen dat anderen hier minder belang aan hechten. Voor anderen is gezellig 'samen zijn' (vraag 6, 9 en 11) één van de hoogste doelen, terwijl sommige kinderen meer kunnen genieten van dingen 'alleen' (vraag 3, 7, 15) doen. Tenslotte zijn er ook individuen die graag discussiëren (vraag 2, 13) terwijl nog anderen misschien vooral nood aan 'actie' (vraag 4) of 'speels tot contact' (vraag 5) hebben.

Mensen verschillen dus en dat houdt helemaal **geén waardeoordeel** in. We hebben alle soorten individuen nodig om onze wereld te doen draaien. Het is echter van belang om te beseffen dat **wat ons motiveert** (bijvoorbeeld voorspelbaarheid) misschien **niet zo'n energieverrichter is voor anderen**. Die voorspelbaarheid bijvoorbeeld kan zelfs aanleiding zijn voor energieverlindende stress en miscommunicatie bij sommige kinderen. Ook blijven doorhameren op 'deadlines' (vraag 1, 12), 'alles samen willen doen' (vraag 6, 9 en 11) of 'onvoldoende actie (vraag 4, 10, 16)' is nefast om sommige kinderen te motiveren.

Het **Process Communication Model (PCM)** biedt ons een model om verschillen tussen mensen (kinderen en volwassenen) beter te begrijpen (Baten & Desoete, 2017; Hantson et al., 2017). PCM stelt dat sommige mensen uit zichzelf (intern) gemotiveerd zijn om te presteren, terwijl anderen best presteren vooral vanuit externe motivatie. Daarnaast zijn er kinderen die heel taakgericht zijn (ze willen zelf dingen weten...) en anderen die vooral gericht zijn op relaties en dingen doen voor en met 'anderen'. De laatste groep komt naar school voor de vriendjes en de juf/meester. De eerste groep komt naar school om dingen te leren, te weten, te kunnen... (Antersijn, & van Hest, 2012; Valcke & De Craene, 2015). Het is van belang om 'afgestemd' om te gaan met elk kind en te zorgen dat meer kinderen geëngageerd en betrokken raken om te leren.

Meer kinderen tot engagement aanzetten

Motivatie is de motor die energie geeft om zich te engageren voor iets. Voor sommige kinderen is het aanzwengelen van die motor nog belangrijker dan bij anderen, omdat zij drempels moeten overwinnen die anderen niet als moeilijkheid ervaren. Vanuit de Zelf-determinatietheorie (ZDT) stelt

men dat het belangrijk dat we vooral de autonome motivatie van kinderen/jongeren bevorderen. Leerlingen die autonoom gemotiveerd zijn, voelen zich namelijk beter in hun vel, zijn beter geconcentreerd en haken minder snel af. We kunnen dit doen door in te spelen op autonomie, competentie en relationele verbondenheid. Op deze manier neemt niet alleen het welbevinden toe, maar groeien kinderen/jongeren in hun ontwikkeling (Vansteenkiste & Soenens, 2017).

Wat één kind echter engageert (of zich competent doet voelen) kan misschien wel verschillen van wat een ander kind of van wat jezelf zou motiveren. We kunnen dit als volgt verduidelijken.

Gestructureerde denkers (25% van de kinderen) zijn aldus het PCM model **taakgericht**, **logisch**, verantwoordelijk, praktisch georganiseerd (Hantson, 2018). Deze kinderen (meer jongens dan meisjes) raken geëngageerd en betrokken door vragen, planners, voorspelbaarheid en structuur. Zij ervaren inbreuken op hun tijdplanning en het niet halen van deadlines als energieverslindend.

Doorzetters (10% van de kinderen) zijn aldus dit model **taakgericht**, **gewetensvol**, opmerkelijk, plichtsbewust (Hantson, 2018). Deze kinderen raken geëngageerd en betrokken door discussies en vragen naar hun mening. Zij ervaren het niet vragen / geen rekeninghouden met hun mening als energieverslindend.

Harmonisers (30% van de kinderen) zijn aldus het PCM-model eerder **mensgericht**, meelevend en gevoelig (Hantson, 2018). Ze genieten van mooie dingen. Deze kinderen (meer meisjes dan jongens) raken geëngageerd en betrokken door samen dingen te doen en zorg te dragen voor elkaar. Zij ervaren spanningen in een groep, verschillen in meningen of ruzies als energieverslindend.

Dromers (10% van de kinderen) zijn volgens PCM reflectief, vindingrijk en kalm. Ze werken graag **alleen** (Hantson, 2018). Deze kinderen raken geëngageerd en betrokken door over dingen te kunnen nadenken door duidelijke instructies te krijgen. Zij ervaren het snel moeten beslissen of gebrek aan tijd/privacy als energieverslindend.

Rebellen (20% van de kinderen) zijn, aldus PCM, mensgericht, spontaan, **creatief en speels** (Hantson, 2018). Deze kinderen raken geëngageerd, betrokkenen krijgen energie van speelse contacten en humor. Zij ervaren overdreven structuur en voorspelbaarheid zonder 'fun' als energieopslopend. Voor hen is leuke expressie (principe 3) ook van groot belang.

Promotors (5% van de kinderen) zijn binnen het PCM model mensgericht, **eerder impulsief**, overtuigend en willen vooral actie (Hantson, 2018). Deze kinderen raken geëngageerd en betrokken (principe 1) door uitdagingen en opwindend. Voor hen is actie (principe 3) ook van groot belang. Deze kinderen ervaren teveel stilzitten, teveel praten over details zonder actie als energieopslopend.

PCM benadrukt dat iedereen alle dimensies/talenten in zich heeft (Hantson, 2018; Van de Velde & Hantson, 2018). Dus iedereen heeft het vermogen tot logisch redeneren, gewetensvol ageren, zachtmoedig handelen, verbeeldingskracht, spontaniteit en durf tot op zekere hoogte risico's nemen. De breedst ontwikkelde dimensies zijn echter het vaakst observeerbaar. Hier haalt men meest energie uit. Voor meer informatie verwijzen we Antersijn en van Hest (2012) en naar Hantson et al. (2016, 2017)

Hoe bereik je meer kinderen?

Alle kinderen zijn op een andere manier te motiveren en tot engagement te brengen. Je motiveert de **harmoniser** (die hoog scoorde op vragen 6, 9, 11 en 17) door uitspraken als 'ik ben blij dat je erbij bent' en 'je hebt een mooie boekentas'...

Gestructureerde denkers (die hoog scoorden op vragen 1, 8, 12 en 20) raken helemaal niet gemotiveerd door zo'n uitspraken. Zij willen iets horen als 'dat heb je goed aangepakt'.

Je motiveert een **doorzetter** (die hoog scoorde op vragen 2, 8, 13 en 19) met vragen als 'wat vind jij daarvan?'.

Dromers (die hoog scoorden op vragen 3, 7, 15 en 21) motiveer je vooral door hen alleen te laten nadenken over dingen en dan terug bij de groep te betrekken.

Rebellen (die hoog scoorden op vragen 5, 10, 14 en 22) motiveer je met een knipoog of een grap. Deze kinderen haken af bij een strenge therapeut die niet om kan met humor. Zorg voor 'fun' en geef ze de kans om te entertainen.

Promotors (die hoog scoorden op vragen 4, 10, 16 en 18) hebben nood kansen om actief aan de slag te gaan.

Omgaan met kinderen binnen UDL veronderstelt dat we geloven in hen vanuit het idee 'ik ben OK, jij bent OK'. Ook PCM stelt dat alle soorten kinderen OK zijn, maar dat ze heel erg van elkaar kunnen verschillen en andere dingen als energieververschaffend en energieverblindend ervaren.

Iedereen zouden sterke kanten (die ze tonen als hun behoeften vervuld zijn – zie vragen 11,12,13,14,15 en 16) maar ook valkuilen (zie vragen 17,18,19,20,21 en 22) hebben waar ze negatief gedrag gaan stellen als hun behoeftes niet vervuld zijn.

Onderzoek toonde aan dat heel wat leerkrachten in het lager onderwijs harmonisers zijn. In het secundair en hoger onderwijs zou het vaker om doorzetters of gestructureerde denkers gaan (Vandevelde & Hantson, 2018). PCM verklaart dus waarom sommige kinderen wel leren bij de ene leerkracht en afhaken bij een andere leerkracht. Het gaat in die gevallen om een 'mismatch' tussen de behoefte van het kind en de behoefte van de leerkracht, waardoor men 'in stress' geraakt.

In stress, gaan mensen 'overdrijven' en niet meer helder nadenken. Ze vertonen gedrag dat anderen irriteert en zetten een spiraal van miscommunicatie in gang.

Doorzetters in stress veroordelen anderen en gaan 'aanvallen'.

Gestructureerde denkers overdrijven vaak door te veel regels te maken (over specifiek), overdreven te gaan controleren (overcontroleren) en anderen te bekritisieren wat betreft hun denkvermogen.

Harmonisers gaan onder invloed van stress net proberen om het 'nog beter te doen' en zich 'over aan te passen' waardoor ze fouten maken en uitnodigen om kritiek te krijgen en afgewezen te worden.

Dromers gaan passief afwachten, dingen niet afmaken waardoor ze zichzelf 'buiten spel' zetten.

Rebellen gaan negatief zijn over anderen, klagen en anderen de schuld geven.

De **promotor** negeert of breekt regels en manipuleert in stressvolle situaties.

Om stress te voorkomen is een gedifferentieerde aanpak (en feedback om zo de psychologische behoeftes te bevredigen) nodig.

Harmonisers hebben baat bij knuffels, samen dingen doen, een glimlach en een persoonlijke begroeting. Vraag naar hoe het ging op school, in de jeugdbeweging Hang foto's en tekeningen op Zorg dat deze kinderen samen dingen kunnen doen.

Betrek **doorzetters** in beslissingen, maak hen verantwoordelijk voor de week/weekendplanning, ...Vraag naar wat ze denken over dingen en hou er zoveel mogelijk rekening mee. Discussieer met hen, laat hen mee bepalen wat ze die dag zullen doen. Ze doen dat graag.

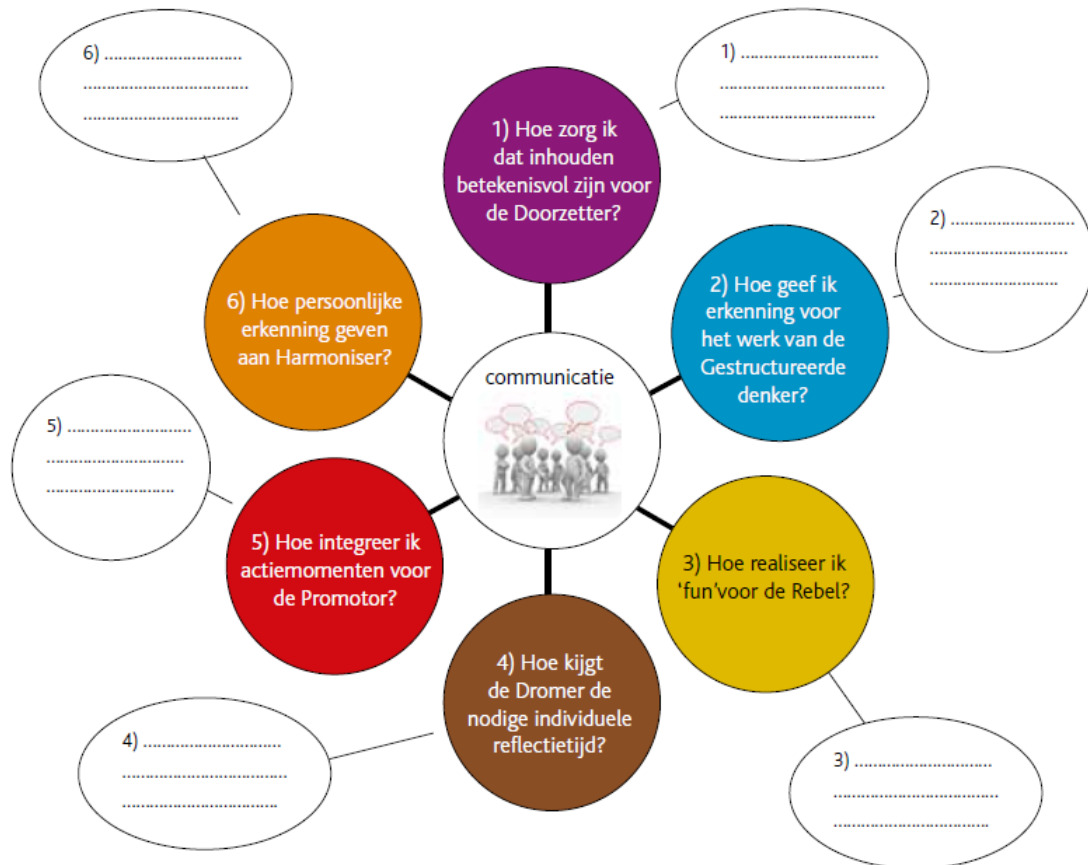
De **gestructureerde denker** in huis heeft nood aan dagelijkse complimenten voor het geleverde werk. Zorg ervoor dat ze zelf niet overdrijven en nog tijd nemen om te spelen en te genieten van dingen. Vaak zijn deze kinderen iets te plichtsbewust en hebben ze ouders nodig om die drang wat te relativeren.

Voor **dromers** is privacy heel belangrijk. Het zal echter ook nodig zijn om geregeld te vragen of dingen klaar zijn zodat taken en opdrachten afgewerkt worden. Deze kinderen riskeren dat ze taken niet afmaken en hebben ouders nodig om hen gedoseerd hierin wat te ondersteunen.

Promotors hebben baat bij opwindende en nieuwe uitdagingen en beloningen voor geleverde inspanningen. Zorg dat leren voldoende boeiend blijft. Deze kinderen hebben ook nood aan duidelijke afspraken waar ze zich moeten aan houden met voldoende kans tot handelen.

Kinderen met een **rebelse** aard zijn zeer afhankelijk van het soort therapeut waar ze mee te maken hebben. Het klikt (en ze werken heel hard) of het klikt niet (en haken mentaal af). Ze hebben geen baat bij een harde confrontatie. Ze functioneren best binnen een speelse sfeer waar toch gewerkt wordt aan dingen die moeten. Fun, grapjes, een knipoog doen wonderen.

Samenvattend kunnen we stellen dat PCM één mogelijk kader om na te denken over differentiatie en afstemming en om ervoor te zorgen dat meer kinderen 'goesting' krijgen om te leren. PCM leert ons ook stilstaan bij onze eigen psychologische behoeftes. Het doet ons verstaan dat onze communicatie en interactie met kinderen ertoe doet. We leren onze interactie 'prettig' en 'autonomie- ondersteunend' te houden door rekening te houden met de behoefte van iedereen. We leren om zowel zorgzaam, vragend als directief en speels/emotief te kunnen reageren in interactie met onze omgeving. Dit vergt oefening, zeker als dit niet onze voorkeurstijl is (Hantson et al., 2017). PCM lijkt ons als model alvast de moeite om inspiratie uit te putten in het 'omgaan met verschillen en diversiteit'. De 'aanpak' die het goed doet bij het ene kind helemaal niet zo efficiënt is om een ander kind te boeien en geboeid te houden. Process Communication Model (PCM) is een model dat mee helpt verklaren waarom bepaald gedrag van leerlingen ons motiveert of ergert. Het doet ons verstaan dat onze communicatie en interactie met kinderen ertoe doet. We menen dat PCM één van de kaders zou kunnen zijn dat helpt reflecteren over het universeel ontwerpen van onderwijs (Lemarcq et al., 2015).

Een les met alleen maar actie is niet zo geschikt voor 'dromers'. Een sessie met alleen maar aandacht voor structuur zal het minder goed doen bij eerder 'rebelse' kinderen. Wie voor de klas staat kan er dus best voor zorgen dat alle kinderen zich aangesproken voelen door een cocktail aan te bieden waar ieder iets aan heeft.

Antersijn, P., & van Hest, A. (2012). Zo kun je mij bereiken. Bereik ieder kind: Praktische handleiding om de verschillende persoonlijkheidstypes in jouw klas betrokken te krijgen en te houden (Process Communication Nederland) Rijnsaterwoude.

Hantson, E. (2018, 15 maart). Historiek van 10 jaar PCM in SOG. Wat hebben we geleerd? Lezing in de studiedag 'Communicatie als motor voor duurzaam onderwijs. Wat leren we van 10 jaar PCM in Gent'. E-gebouw: Gent.

Hantson, E., Van de Velde, C., Baten, E., De Craene, B., Lemarcq, L., Van De Castele, B., Pausenberger, P., Janssens, V., & Desoete, A. (2017). Process Communication Model (PCM): een model om meer kinderen/jongeren te bereiken en om als team aan de slag te gaan vanuit een gemeenschappelijke taal. *Signaal*, 99, 22-43.

Hantson, E., Van de Velde, C., De Bie, L., & Desoete, A. (2016). Kinderen motiveren kun je leren. *Process Communication Model PCM@home, Sprankel 27ste jaargang, nr 1* (januari-maart 2016), 16-28.

Hantson, E., Van De Velde, C., De Bie, L., De Jaeger, T., De Coster, N., & Desoete, A. (2015). How to keep more children motivated. *Learning Teacher*, 4-2015, p.3

Lemarcq, L., Thienpont, P., De Baecke, G., Pausenberger, P., & Hantson, E. (2015). PCM in het kwadraat. Procesadviesing met behulp van PCM. In E. Hantson, C., Van de Velde, & A. Desoete (Red.). *Persoonlijkheid en (de)motivatie van kinderen en jongeren. Theorie, praktijk en onderzoek van Process Communication Model*. Gent: Academia Press & Lannoo.

Valcke, M., & De Craene, B. (2015). *Klasmanagement en reflectie*. Gent: Academia Press.

Van de Velde, C., & Hantson, E. (2018, 15 maart). Diversiteit en PCM profielen in onderwijs. Lezing in de studiedag 'Communicatie als motor voor duurzaam onderwijs. Wat leren we van 10 jaar PCM in Gent'. E-gebouw Gent

Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2015). *Vitamines voor groei. Ontwikkeling voeden vanuit de Zelf-Determinatie theorie*. Acco: Leuven